

ПРАВИЛА ВІДБОРУ ЗРАЗКІВ НАСІННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУВАННЯ (ДСТУ 4138-2002)

Аналіз посівного матеріалу дає можливість оцінити якість і своєчасно приймати необхідні заходи для зберігання (очистка, обеззараження), покращення якості і заміні при необхідності на якісніше насіння.

Найважливішою умовою об'єктивної оцінки посівних якостей насіннєвого матеріалу є правильний відбір проб. Будь-які результати і їх інтерпретація будуть марними або навіть шкідливими та позбавляють сенсу наступні аналізи, якщо при відборі проби припустились помилки чи проявили недбалість. Як наслідок, неправильно відібраний зразок може призвести до невиправданих економічних витрат.

Для уникнення таких витрат відбір проб передбачає певні правила, які регламентуються Державним стандартом України: ДСТУ 4138-2002 «Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості».

ПЕРВИННИЙ ОГЛЯД, ОЦІНКА ТА ВИМОГИ ДО ПАРТІЇ НАСІННЯ

Відбирати зразки починають з обстеження насіння в зерносховищах. Оцінка якості зерна, як і будь якої іншої продукції, проводиться партіями.

Партія — це будь яка кількість насіння однієї культури, сорту, репродукції, категорії сортової чистоти, вироще- ного в один час і на одному чи кількох полях, подібних за родючістю ґрунту.

Кожна партія повинна мати номер і супроводжуватися одним документом.

Якщо партія насіння перевищує допустимі розміри, її розбивають на контрольні одиниці, складають схему відбору, зазначивши в ній місце відбору окремих середніх зразків.

Схему обов'язково прикріплюють до акту відбору зразків.

Перед відбором звертають увагу на колір, блиск, запах, засміченість та однорідність, всі відмітки записують до акту відбору зразків

ВИБІР ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ ВІДБОРУ ПРОБ

Спеціалізований інструмент для відбору проб повинен стати незамінним спорядженням кожного господарства. При відборі проб не призначеним для цього інвентарем можна травмувати зернівки, що в подальшому сприятиме активному випаровуванню вологи, яка міститься у внутрішніх шарах ендосперму, тому пошкоджені зерна знизять показники вмісту вологи.

Через декілька пошкоджених зерен можуть бути прийняті неправильні організаційні рішення, зокрема не проводитимуться вентилування аераторами (зерновентиляторам) або сушка, що спричинить цілу низку наслідків: розвиток мікроорганізмів, збільшення активності альфа-амілази, самозігрівання зерна.

ВИБІР ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ ВІДБОРУ ПРОБ

Обладнання повинно бути чистим і сухим.

Точкові проби відбирають щупами (за конструкцією:

циліндричні, конусні, мішкові; за розмірами: вазові, вагонні і штангові з нагвинчуючими штангами) або механічними пробовідбирачами (використовують згідно з інструкцією до нього):

конусний щуп застосовують для відбирання проб із насипу, транспортних засобів, незащитих мішків (вводять вертикально в закритому стані до потрібної глибини і виймають, при цьому кришка піднімається і стакан наповнюється насінням. В разі насипу більше 1,5 м нагвинчують довшу штангу);

циліндричний щуп застосовують для відбору проб із засіків, контейнерів невисокого насипу до 1,5 м, вводять закритим; коли необхідної точки досягнуто, його відкривають, двічі повертають або злегка струшують, обережно закривають. Наповнений щуп виймають, відкривають і висипають отримані проби насіння на підготовлену поверхню;

мішковий щуп призначений для відбору проб із мішків. Його вводять всередину жолобком донизу, а вістря догори під кутом близько 30°; з досягненням центру мішка його повертають жолобком догори, насіння попадає в жолоб і через отвір в ручці висипається в посудину; проколи від щупів у тканинних мішках зарівнюють хресто- подібним рухом вістря щупа, а на паперових та поліетиленових — заклеюють латкою;

*Від насіння з поганою сипкістю, для крупнонасінних культур, а також при товщі насипу не більше 0,5 м проби допускають відбирати вручну.

ВІДБИРАННЯ ТОЧКОВИХ ПРОБ

Від партій насіння, що зберігають або транспортують насипом, у контейнерах великої місткості, від кожного відсіку відбирають точкові проби у вигляді конверта у п'яти точках за величини партії до 25 т або 20м² поверхні (схема А).

З транспортних засобів, завантажених понад 25 т, проби відбирають в одинадцяти місцях (схема Б). У разі коли поверхня насіння за площею і масою більша за 25 т, її умовно поділяють на секції, приблизно по 20м² кожна, й відбирають від кожної у п'яти місцях (схема В).

У кожній точці точкові проби відбирають з верхнього шару на глибині 10–15 см від поверхні насипу, з середнього і нижнього (від підлоги) шарів.

З елеваторів проби беруть штанговим конусним щупом в середині і по можливості по краям, через кожний метр глибини. Одночасно відбирають проби випускаючи частину насіння, спеціальним ковшем, через рівні проміжки часу.

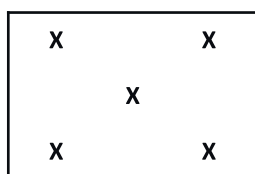

Схема А

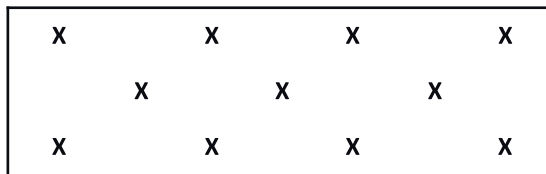

Схема Б

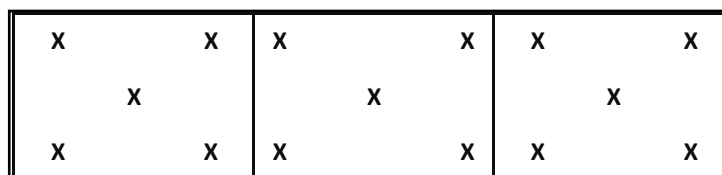

Схема В

*за такою самою схемою відбирають проби з кожного засіку, якщо партія розташована у декількох засіках

Норми граничної маси партій і проб насіння (ДОДАТОК А. ДСТУ 4138-2002)

Вид	Партія, ц
Жито, пшениця, овес, ячмінь, тритікале, рис, соняшник, соя, квасоля, вика, горох, кукурудза, люпин	250
Буряк, нут, кавуни, чина	200
Ріпак, сорго, гірчиця, люцерна, льон, морква, огірки, перець, просо, сочевиця	100
Ревінь, спаржа, фенхель, шпинат	50

Норми відбирання точкових проб залежно від маси партії насіння

Маса партії, кг	Кількість проб, шт.
До 500	Не менше 5
До 501 до 3000	Одна від кожних 300 кг, але не менше 5
До 3001 до 20000	Одна від кожних 500 кг, але не менше 10
Понад 20000	Одна від кожних 700 кг, але не менше 40

Від насіння, затарованого у мішки чи контейнери подібної однакової місткості, проби відбирають, відповідно до таких норм (за винятком пакувальної одиниці до 10 кг включно)

Кількість мішків (контейнерів), шт	Кількість мішків (контейнерів), шт
До 5	Від кожної місткості, але не менше 5
Від 6 до 30	Від 5 місткостей або одна від кожної третьої, але не менше 5
Від 30 до 400	Від 10 місткостей або одна від кожної п'ятої, але не менше 10
Понад 400	Від 80 місткостей або одна від кожної сьомої, але не менше 80

Для партій насіння, розфасованого у дрібні (до 10 кг) пакети або торбинки, проби відбирають згідно з нормами (крім овочевих і баштанних культур)

Маса пакетів або торбинок	Кількість пакетів або торбинок для відбирання проб
Від 0,5 г до 50,0 г	2,0 %, але не менше 10 шт.
Від 51,0 г до 500,0 г	1,5%, але не менше 7 шт.
Від 501,0 г до 3,0 кг	1,0%, але не менше 5 шт.
Від 3,1 кг до 10,0 кг	10,0 %, але не менше 10 шт.

При розподілі великої партії насіння що зберігається в мішках, мішки нумерують, вішається ярлик номера контрольної одиниці.

Для партій насіння овочевих і баштанних культур, розфасованого у дрібні (до 10 кг) пакети або торбинки

Маса насіння, кг	Кількість пакетів (торбинок) контрольної одиниці, шт., не більше	Кількість пакетів (торбинок), виділених для відбирання проб, %, але не менше 10 шт.
До 0,1 включно	1000	2,0
Від 0,2 до 0,5	1000	1,5
Від 0,6 до 1,0	1000	1,0
Від 1,1 до 3,0	500	1,0
Від 3,1 до 10,0	200	10,0

Відбирання проб качанів кукурудзи

Точкові проби качанів кукурудзи з насипу в засіках відбирають вручну в п'ятьох місцях і у кожному з них у трьох шарах (зверху, посередині та внизу) по 5 шт. — всього 75 шт.

З бунтів точкові проби відбирають у п'ятьох місцях за такою схемою:

У центрі бунту качани відбирають із трьох шарів на різних глибинах, а з країв - в одному шарі з чотирьох протилежних боків (всього 7 точкових проб). З кожного місця відбирають по 5 качанів.

З мішків або подібних їм контейнерів точкові проби качанів кукурудзи відбирають вручну.

Норми відбирання качанів кукурудзи з мішків або подібних їм контейнерів

Кількість мішків (контейнерів) у партії (контрольній одиниці), шт.	Кількість качанів, що їх відбирають з мішка (контейнера), шт.
До 10	По два з кожного
Від 11 до 100	По одному з кожного п'ятого, але не менше ніж з 15
Понад 100	По одному з кожного десятого, але не менше ніж з 15

Відібрані качани підраховують. Якщо їх 70 шт. і більше, виділяють кожен третій, але не менше 25 шт. Качани обмолочують і виділяють середню пробу насіння для аналізування.

ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ПРОБИ

Мінімальна маса середньої проби по кожній культурі встановлена ДСТУ 4138-2002 (ДОДАТОК А)*. Якщо маса об'єднаної проби більша, то виділення середньої проби з об'єднаної проводять на дільнику.

Метод квартування: об'єднану пробу ретельно перемішують і висипають на рівну гладеньку поверхню; двома лінійками (планками) її розстеляють у вигляді квадрату товщиною до 1,5 см для дрібнонасіnnих культур і до 5 см для крупнонасіnnих. Квадрат за діагоналями ділять на чотири трикутники:

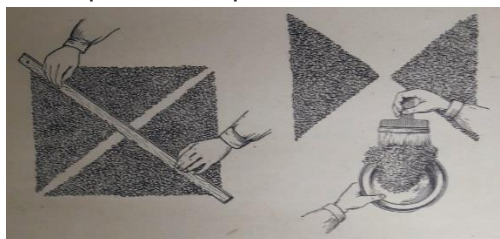
перший - середня проба для визначення чистоти, відходу, схожості, життєздатності, маси 1000 насінин і ін. пакують у торбинку з щільної тканини (не можна пакувати у вологонепроникну тару), пломба за бажанням;

другий - середня проба для визначення вологості та заселеності шкідниками пакують у вологонепроникну тару зі скла або плівки такої місткості, щоб у них після наповнення залишалось якомога менше вільного простору. Оtvір посуду щільно закривають і заливають парафіном або обмотують плівкою. Пакети, виготовлені з плівки, запаюють або, склавши край вдвічі, щільно зав'язують;

третій - середня проба для проведення фітоекспертизи вміщують у паперовий пакет або тканинну торбинку, заклеюють, зав'язують або зашивають;

На випадок арбітражного аналізування насіння, призначеного на продаж, одночасно відбирають дублікат першої проби з позначкою «Дублікат». Зберігають її в тому самому приміщенні, що й партію насіння за аналогічних умов (зберігається не менше 1 міс - 6 міс).

Проби маркують етикеткою і доправляють протягом 1—2 діб.

* Якщо маса партії дефіцитного насіння мала, то допускається зменшення середньої проби до необхідного для аналізування розміру, але не менше половини.

СУПРОВІДНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

(Етикетка)

Середня проба насіння
згідно з актом № _____ від _____ р.

Назва господарства
Культура
Сорт (гібрид, лінія, популяція)
Етап насінництва (категорія)
Генерація (репродукція)
Рік урожаю
Маса партії
Вид аналізування

Відбір проводив
(посада) / (П.І.Б.)

На упаковці з протруєним насінням наноситься надпис "Протруєно".